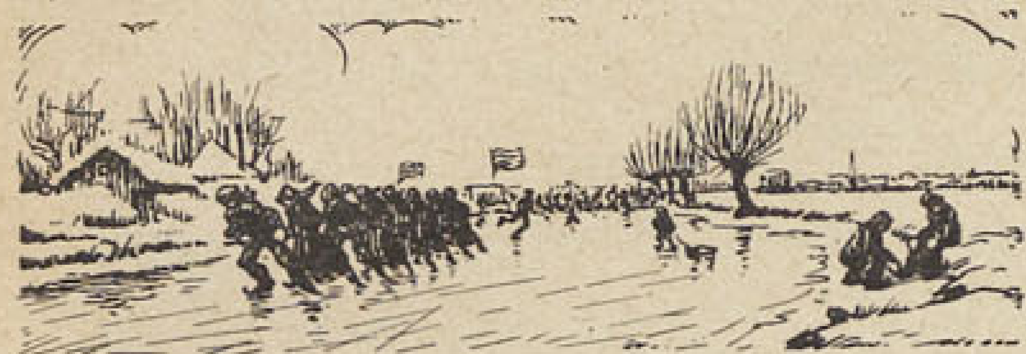
MAANDBLAD No. 7 WINTERMAAND 1936

DE WOLFSANGEL

STRIJDBLAD VOOR NEDERLANDSCH VOLKSBEWUSTZIJN

ONDER LEIDING VAN Mr. H. REYDON, OUDEGRACHT 194, UTRECHT

UITGAVE - NENASU - POSTBUS 74 - OUDEGRACHT 194 - UTRECHT
ABONNEMENTEN F 1.50 PER JAAR (F 0.75 PER HALF JAAR) LOSSE NUMMERS 15 CENT
GIRO 207915 t.n.v. VOLK EN VADERLAND - ADVERTENTIETARIEVEN OP AANVRAAG

Germanen en Romeinen

In het vorige nummer van de Wolfsangel is een en ander verteld van het uitzwermen van heele volkengroepen van Noord-Europa uit; eerst in den Indogermaanschen oortijd, den tijd dat die groepen elkander nog konden verstaan; later in den tijd der Germaansche volksverhuizing, toen de Germanen nog nagenoeg één taal spraken.

En waarom trokken zij? Zij trokken om dezelfde reden, waarom onze stamverwante Boeren in Zuid-Afrika trokken — en op dezelfde wijze! Zij trokken met vrouw en kind, met vee en zaaizaad en hun landbouwgereedschappen. „De groote trek" waar de Zuid-Afrikaansche Boeren nog van spreken, was ook een trek in vijandig land, dat zij liefst vreedzaam doortrokken tot zij akker- en weideland hadden gevonden, maar waarbij het ook niet zonder wapengeweld ging. En ook zij verschansten zich tegen overvallen in een „wagenburcht", net als de Germanen, die een grooten trek ondernamen.

En ook zij waren verdrongen (door de Engelschen), zooals zoo menige Germanenstam hier verdrongen werd door een sterkeren buur, die ook gebrek aan land had.

Een aanschouwelijk beeld van zoo'n trek geeft ons Tacitus in zijn Annalen en wij zien daaruit hoe groot het tekort aan land in die dagen moet zijn geweest, ook in deze streken; want het gebeurde speelde zich af in ons land, omstreeks het midden der eerste eeuw onzer jaartelling.

De Romeinen hadden landerijen, welke zij voor de kudden slachtvee voor hun legers vrij hielden. Dat was een hard gelag voor de landhongerige Germanen! Ongebruikt akkerland! Ja, het was erger dan dat, zij voelden het als een aantasting der eeuwige wetten, als een vijandige daad tegen God en mensch. Zij hebben hetzelfde gevoeld, wat onze huidige boeren voelen, wanneer de zegen van den akker op de vuilnisbelt wordt gereden. Hun diepste godsdienstige gevoelens werden gekwetst. Voor den echten boer heeft het bouwland iets heiligs. Ik sprak eens met een boer over een stuk land, dat niet van het beste was en veel mest vereischte; het „rendeerde" eigenlijk niet meer. Maar hoewel hij dat wist, liet hij het niet los, liet het niet braak liggen en dat niet zoozeer uit economische overwegingen, als uit die gevoelens, die wij vóór 19 eeuwen bij onze voorouders ook aantreffen.

Eerst dan namen Friezen deze landerijen in bezit, bouwden er boerderijen en bezaaiden hun akkers, doch zij werden tenslotte door Romeinsche ruiterij overvallen en verdreven.

Gevangen Germanen
Afbeelding op de Marcuszuil te Rome.
(Uit: Das Alte Germanien).

Toen kwamen andere Germanen, de kleine stam der Ampsivariërs. Zij hadden aan de Eems gewoond, tusschen Friezen en Chauken (die aan de Wezer- en Elbemonding woonden) en waren door de laatsten uit hun woonsteden verdreven. Waar moesten zij heen? Hun leider was Boiocalus, die in hoog aanzien stond, en in het Romeinsche leger gediend had — vandaar zijn naam —. Wat lag meer voor de hand, dan dat hij, die getoond had gedurende vijftig jaar den Romeinen trouw te zijn, hun hulp inriep. Bovendien bood hij aan, den geheelen stam onder de Romeinsche

heerschappij te zullen brengen, mits hij maar akkerland kreeg. Daarom wilde hij onderhandelen over dit ongebruikte land. Hij wees er op, dat dit akkerland eens in het bezit was geweest van de Chamaven, daarna van de Tubanten en het laatst van de Usipeten (stammen die tusschen IJssel, Vecht en Eems woonden, dus ten Oosten van de lijn Kleef—Kampen). Welk deel van dit gebied, zoo vroeg hij, hebben de Romeinsche soldaten dan noodig om het kleine vee en het rundvee op te weiden? Of willen zij liever ontvolkte landerijen temidden van verhongerende menschen vrijhouden, in plaats van ze af te staan aan bevriende volken? Zooals de hemel voor de Goden, zoo is de aarde voor het geslacht der menschen, en ieder heeft het recht land in bezit te nemen, dat geen bezitter heeft. En dan vertelt Tacitus, hoe hij zijn oogen opsloeg naar den hemel en vroeg of de zon en de sterren wilden neerzien op verlaten land; beter was het, wanneer zij de zee er overheen lieten spoelen, om zoodoende een eind te maken aan de methoden van deze roovers van land en akkers.

En wat was het antwoord van Dubius Avitus, den Romeinschen stadhouder van de provincie Nedergermanië? Hij liet hun zeggen, dat dit nu juist de wil der Goden was, die zij aanriepen: dat de beslissing van wat zij namen of weggaven bij de Romeinen bleef en dat de Romeinen geen andere rechters duldden, dan zichzelf. Daarmee waren zij afgescheept. Maar aan Boiocalus persoonlijk bood Avitus land aan. Doch deze wilde zijn volk niet in den steek laten. Tacitus vermeldt: Dit echter wees hij af als loon voor verraad (aan zijn volk) en hij sprak: „Het kan zijn dat ons land om te leven ontbreekt, maar niet om te sterven", en daarmee gingen beide partijen vol verbittering uit elkaar. Toen riepen de Ampsivariërs de hulp in van de Brukteren, de Tenkteren en zelfs van nog verderaf wonende stammen (de Tenkteren woonden ten Oosten van den Rijn tusschen Bonn en Coblenz); want, zooals Tacitus zelf vermeldt, de naburige volken trokken zich hun lot aan. Maar Avitus waarschuwde den legeraanvoerder, dat hij den Rijn moest oversteken en den vijand in den rug moest aanvallen. Hij zelf ging met zijn troepen naar het gebied der Tenkteren en bedreigde hen met uitroeiing, indien zij gemeene zaak met de Ampsivariërs maakten. Zoo bereikte hij, dat deze geheel alleen kwamen te staan en terugweken naar het gebied der Usipeten en Tubanten. Zoo trokken zij rond, naar de Chatten, naar de Cherusken en waren afwisselend gasten, bedelaars of vijanden van den stam, wiens gebied zij betraden, totdat hun jonge manschap op vreemden bodem vernietigd werd en de ouden en zwakken als buit werden verdeeld.

Woonplaats van verschillende Germaansche stammen bij den aanvang onzer jaartelling.
(Uit: Das alte Germanien).

Kort en tragisch is deze kleine geschiedenis. Wij zien er zoo duidelijk uit, hoe „de schoot der volken" steeds meer menschen baarde, die land moesten hebben, en hoe de Romeinen als een ondoordringbare wal hen opsloten, totdat deze wal niet meer stand hield. Doch hoeveel van het kostbaarste Germanenbloed heeft dit niet gekost.

Het paard bij de Germaansche Volken

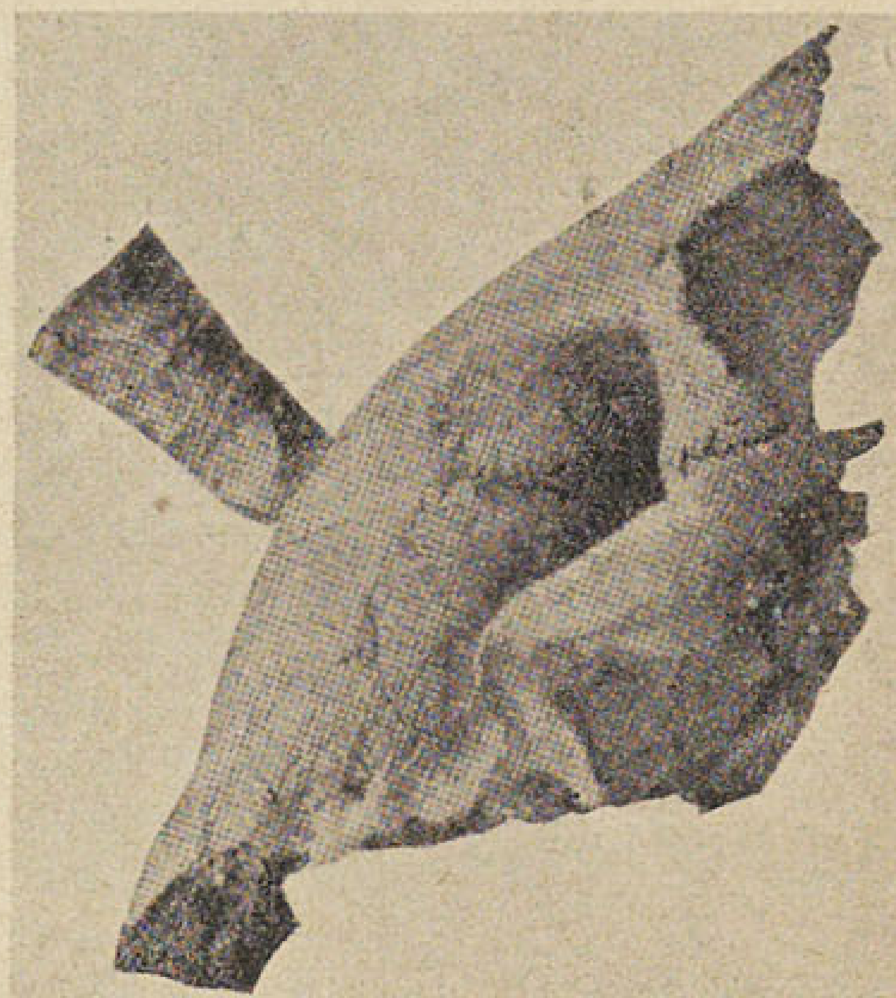
Wintermaand. Een grijze klamme mist hangt over de eenzame landen. Stil liggen de zwarte, vochtige omgeploegde velden in doodsche, wintersche rust verzonken, verlaten van allen arbeid. Doch verborgen in hun schoot sluimeren de levenskiemen eener nieuwe lente. Wij zwerven over de verlaten akkers, waarin onze voeten wegzinken, zoodat de vochtige aarde ons tot aan de knieën kruipt door het gaan. Somber is de aarde, somber en dood is de omgeving en somber doemen de vage lijnen van de in het landschap vergroeide hoeve op. Doch deze aarde, waarin wij met beide voeten staan, dit landschap waarvan wij de geuren ademen, is ons lief. Wij voelen ons met dezen bodem één en ondeelbaar vergroeid. Moeder aarde, wij zijn uw kind, eens droegt gij onze wieg, eens wordt in u ons graf gedolven.

Wij naderen de hoeve, openen de staldeur en treden er binnen. Een warme en aangenaam aandoende lucht doordringt ons in de schemerlichte stallen, waar het licht binnenvalt door de halfronde ruiten. Een blij en vertrouwelijk gerucht dringt in ons oor. Op onze schreden wenden de paarden hun trouwe koppen. Een blik van stil herkennen volgt en dan wordt de maaltijd uit de gevulde ruiven voortgezet.

Zoo'n paard, dat in de stallen de sfeer schept, heeft zijn eigen karakter, zijn eigen aanleg. Ieder dier moet op zijn eigene wijze aangepakt worden, toegesproken worden om het op zijn gemak te stellen en het te leeren vertrouwen te hebben in zijn verzorger. Boer en paard zijn dan één en begrijpen elkaar, hechten aan elkaar, hebben een trouw verbond gesloten, omdat ze elkaar noodig hebben in het kleine boerenrijk, voor den arbeid en voor hun ziel.

Wij kloppen de zwarte, die des zomers brandt van arbeidslust, vertrouwelijk op den rug en zijn oogen en heel zijn houding zeggen, dat hij heeft begrepen, beter dan woorden kunnen vertolken.

Deze gang naar de stallen maakt de boer drie-, viermaal en vaker per dag. Het is een stuk van zijn dagelijksch leven dat hij niet gaarne zou missen. In de rustige en vertrouwde, veilige sfeer van de stallen verricht hij des winters zijn zorgenden arbeid. In deze omgeving voelt hij zich op zijn plaats, is hij zichzelf. Ontneem het hem en ge berooft hem van een stuk van zijn leven.

Schedel van een paard (offerdier) met afgebroken steenen dolk er nog in. Gevonden in Schonen (Zuid-Zweden) (naar Schulz, Indo-Germanen und Germanen).

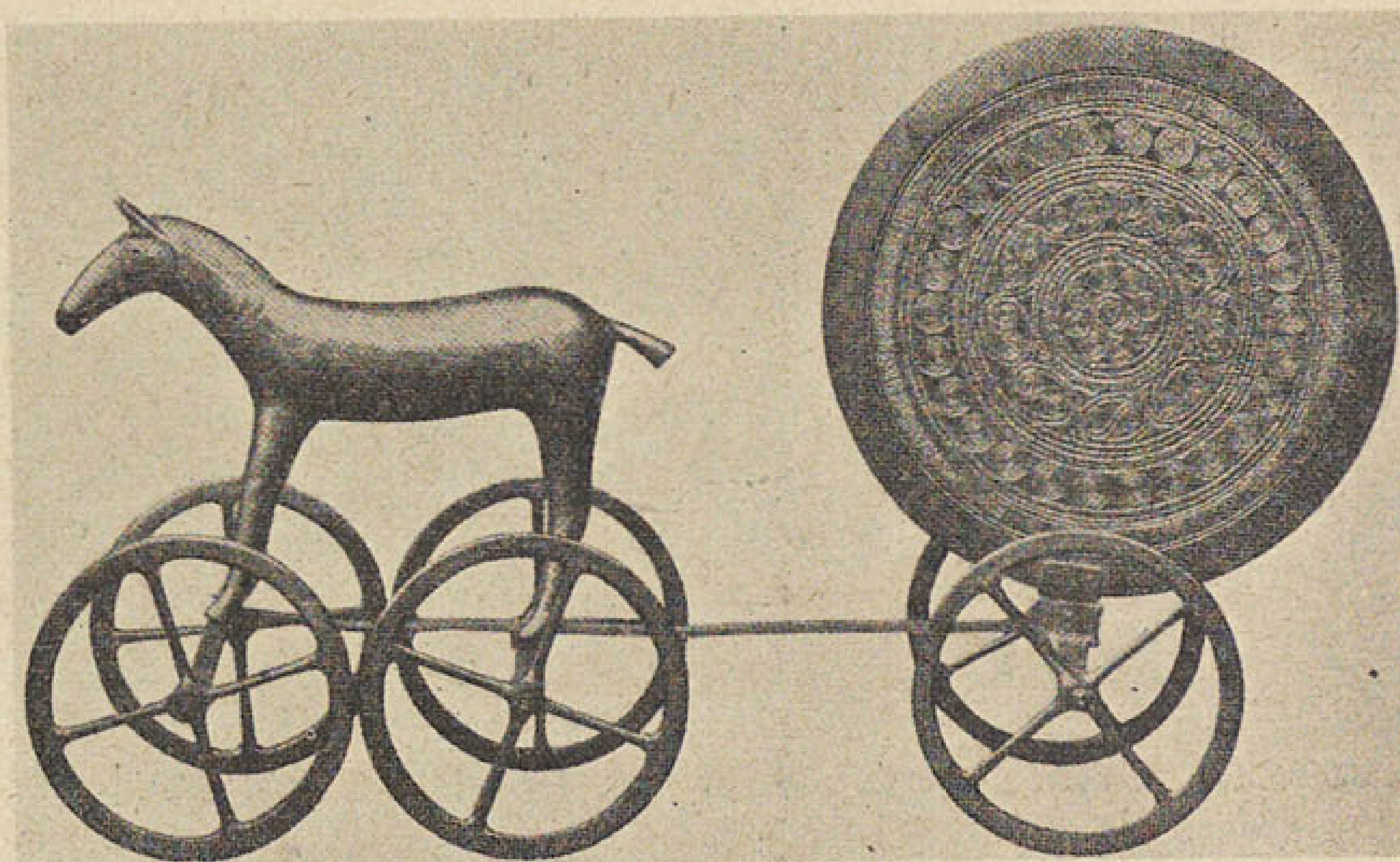
Rotsteekening uit Tegneby (Zuid-Zweden), een Germaansche wapenoefening te paard voorstellende. Rechts: hoe wij die nu zouden teekenen. Deze voorstelling is omstreeks 3000 jaar oud.

(Afb. naar Lechler, 5000 Jahre Deutschland).

Zoo is wintermaand in heel het Germaansche boerenland, hetzij ge komt bij den Saksischen boer op de zandgronden, bij den Frankischen boer in het Zuiden of den Frieschen boer in de kleipolders aan de Noordzee. Deze boerenhoeven met hun milddadige rust en hun sterkende vredigheid zijn de oerbronnen van onze volkskracht, de kostbaarste schatkamers van het volk. Deze sfeer vormt den boer. Uiterlijk sober en gesloten als de grijze natuur. Innerlijk rustig en warm als de wintersche stallen. Sterk van wil als de krachtige paarden, doch terzelfdertijd vol vertrouwen, berustend in het onvermijdelijke als de ziel van het paard. Hier is als het ware tastbaar de wording van de Dietsche volksziel. Hier is de bakermat van alle geslachten des volks. Hier ontsproot voor eeuwen de kracht van onzen stam, van ons volk, toen Germaansche boerenstammen onzen bodem in bezit namen, er de eerste eenvoudige hoeven bouwden van het hout der heilige wouden en er zoo de grondslagen legden voor de cultuur, die hunne nazaten tot in verre tijden van geslacht op geslacht zouden overdragen.

* *
*

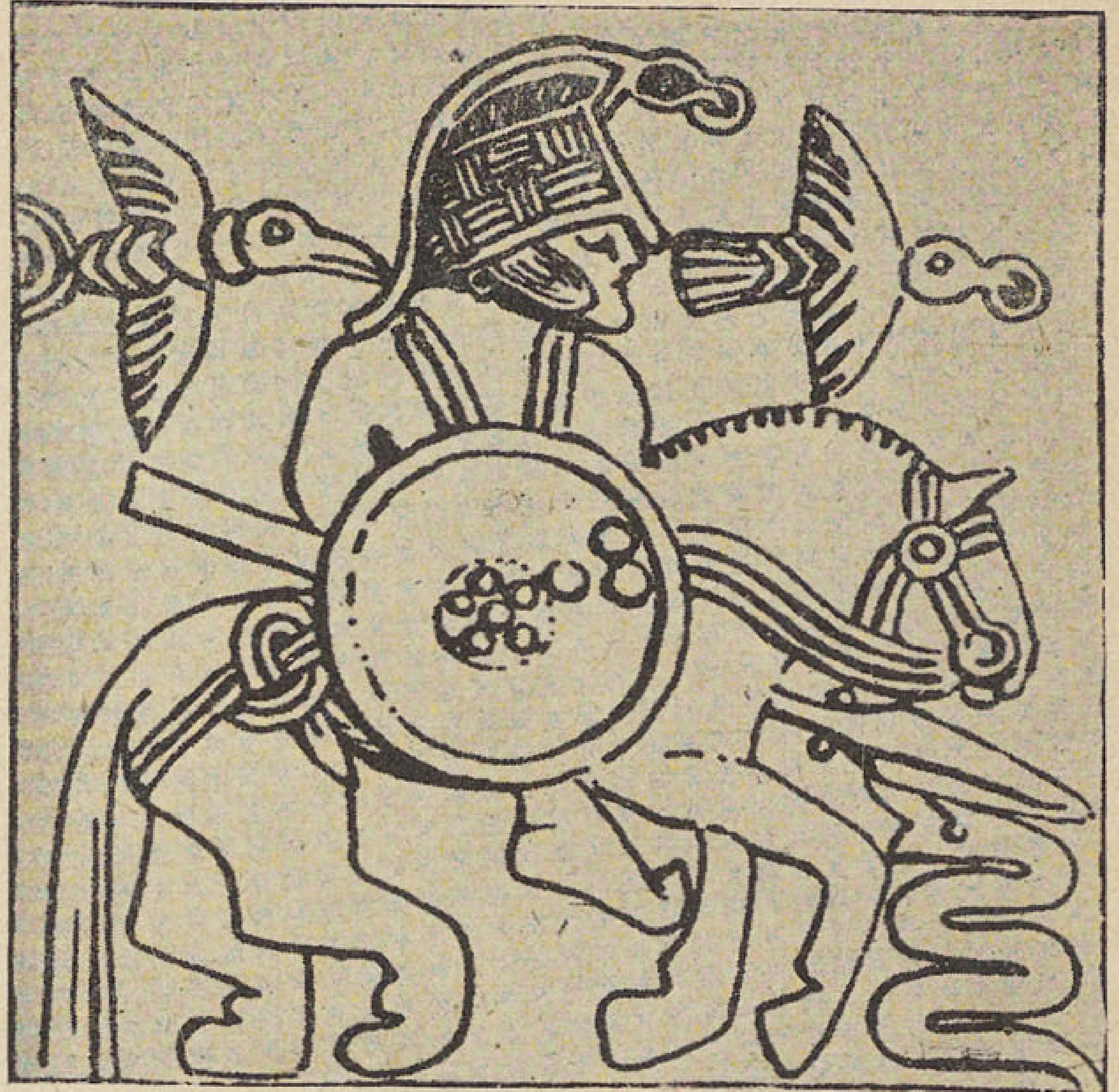
Ze kwamen met have en goed en voor hun wagens liepen de paarden. De liefde voor het paard, die de boer van nu heeft, hadden ook zij reeds. Het paard is in het Germaansche volksleven een onmisbaar element. In de Germaansche volksziel neemt het een hooge plaats in en het is dat, bij den een bewust, bij den andere onbewust, tot op heden blijven doen. Ja, het zal dat blijven doen, zoolang Germaansche stammen den bodem bewerken en de volkskracht blijven opleveren, die Germaansche volkeren machtig en groot maakte.
Opgravingen uit de laatste tijden leerden ons, dat onze voorvaderen reeds duizenden jaren het paard kennen en gebruiken. Skeletten van paarden werden gevonden in boeren-nederzettingen van 5000 jaar geleden.
Behalve voor den veldarbeid gebruikten onze voorvaderen hun paarden ook reeds in den strijd. Hiervan verhaalt Caesar in zijn De Bello Gallico VI, 2, waar hij den Germaanschen stam der Sueben beschrijft en vertelt hoe ze in het gevecht plotseling van hun paarden springen en te voet strijden, terwijl ze hun paarden leerden hen op hun spoor te volgen. Wanneer de strijd dit vereischt trekken ze zich op hun paarden terug. Hieruit blijkt, dat ze liever zichzelf aan den vijand blootstelden dan hun paarden in gevaar te brengen. Deze ruiterij der Sueben leert ons tevens, dat in de weermacht der Germanen het paard een belangrijke rol speelt. Zoo zijn thans nog eenige huzarenregimenten en onze bereden marechaussee de dragers van fiere Germaansche weerbaarheid, een eeuwige uiting van Germaanschen aard. Dat het paard reeds vroeg een hooge plaats innam in de volksziel leert ons ook de oud-Germaansche religie en hare sagen. Wanneer de wintersche stormen raasden over de hoeven, de wouden ruischten als een zee en donkere wolkgevaarten langs den hemel voortjaagden, reed Wodan of Odin op zijn achtvoetig ros Sleipnir langs den duisteren hemel. Hem vergezelden zijn dienaressen de Walkuren op hare steigerende wolkenrossen. Bij het Joelfeest, het midwinterfeest reed Wodan met zijn gevolg, de wilde jacht, als windgod door de lucht en zegende de akkers met vruchtbaarheid. In andere sagen vult Wodan de laarzen met goud. Deze overlevering leeft gekerstend nog tot op heden voort in St. Nicolaas, die te paard over de daken rijdt. Ook als zonnegod werd Wodan vereerd. Een zonnewagen getrokken door een paard en gevonden in Trundholm bewijst dit.
Het paard was den Germanen heilig. In het heilig woud werden de paardekoppen van geofferde paarden de goden ter eere aan de boomen geslagen. Het vleesch werd bij de offermaaltijden gegeten. Het Christendom dat den strijd tegen de oude gebruiken aanbond, verbood daarom het eten van paardenvleesch.
Op vele hoeven vindt men de dubbele paardekop als symbolische versiering aangebracht. Ook vindt men dit zinnebeeld der twee gekruiste paardenkoppen eenvoudig of verbasterd in verschillende hedendaagsche versieringen terug.

Door een paard getrokken zonnewagen. Brons; de zonneschijf is verguld. Vroeg-Germaansche tijd, omstreeks 1500 jaar vóór onze jaartelling. Gevonden in Trundholm (Denemarken). (Naar Schulz, Indo-Germanen und Germanen).

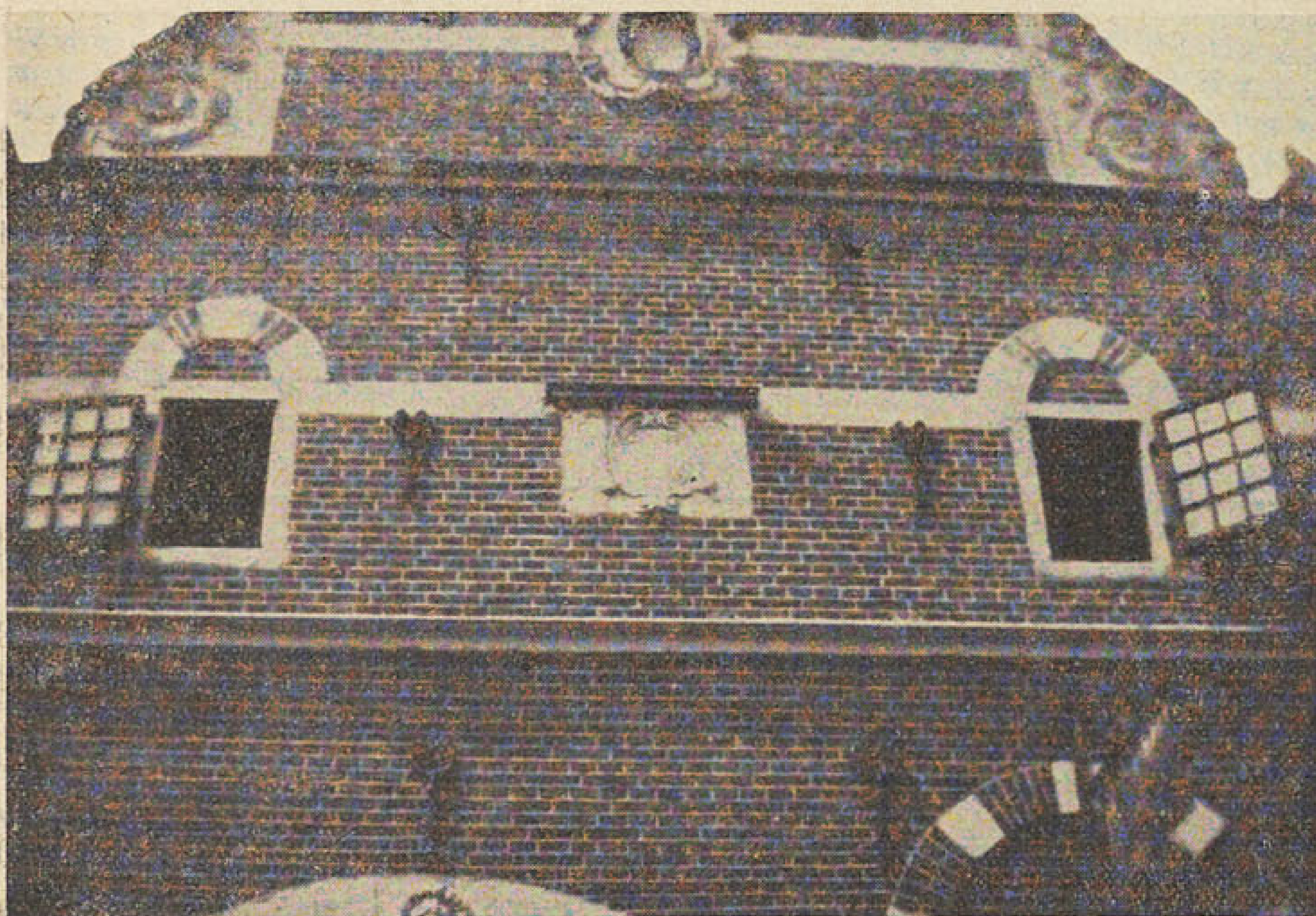
De liefde van den Germaanschen boer voor zijn paard vinden wij ook bij de ridders der Middeleeuwen. In de steekspelen der edelen was het paard het edel en onmisbaar strijdros. Later was de ruiterij steeds een belangrijk wapen in den oorlog. In de landelijke rijvereenigingen van heden komt de Germaansche liefde voor het paard hernieuwd tot uiting.
Verschillende provinciale organisaties leggen zich toe op het fokken van edele en raszuivere paarden, terwijl op de „concours hippiques" het kunnen van de edele dieren getoond wordt. Dit alles wijst op den band, die ons volk aan het paard bindt.
De draverijen, die des zomers overal in den lande worden gehouden, geven daarentegen een ontaarding van de edele paardensport te zien, daar deze verwordt tot een gelegenheid om te gokken en te wedden.
De Germaansche volkeren konden zich mede ontplooien uit het boerendom door het bezit van dit edel dier. In het kind komt reeds het ontzag, de liefde en de bewondering voor het paard aan den dag, die in onze volksgeest zijn ingeschapen. In leidende kringen uit de liefde voor het paard zich telkens weer in het houden van de bekende stallen, waarin de koninklijke stallen meestal den toon aangeven.
Ondanks de overal optredende mechanisatie, die ons volk zoo onnoemelijk veel leed heeft berokkend en die ook hier en daar ten plattelande het paard van de eerste plaats heeft verdrongen, zal het toch onmisbaar blijven in ons volksleven, speciaal op het boerenland.

Laat-Germaansche voorstelling van Wodan te paard, vergezeld van twee raven. (8e eeuw onzer jaartelling). (Naar Lechler, 5000 Jahre Deutschland).

Wolfsangel en Levensboom

Te Ootmarsum, het merkwaardige oude stadje in Twenthe, staat in de Marktstraat een oud huis, dat dadelijk de aandacht trekt door zijn prachtigen renaissance-gevel. Wel is het benedendeel tot een winkel verbouwd, maar de bovenste helft prijkt nog in zijn oude schoonheid.
In den gevel bevindt zich ter hoogte van de tweede verdieping een steen, die in een zgn. cartouche een wapen vertoont. Het is een gedeeld wapen, d.w.z. het schild is door een rechtopstaande lijn in twee gelijke deelen verdeeld. De beide velden van dit gedeelde schild vertoonen elk een verschillende wapenfiguur. Ter linkerzijde — van den beschouwer uit gerekend — bevindt zich het wapen van den man, ter rechterzijde dat der vrouw. Het is dus een schild, dat de wapens van beide echtgenooten vereenigt, zooals men dat vaker vindt.
Deze steen is buitengewoon merkwaardig om de figuren, die in de beide wapens voorkomen. Het manswapen vertoont nl. den wolfsangel met daar bovenop een vogel, die op één poot staat en in de andere poot een rond voorwerp geklemd houdt. Het wapen der vrouw vertoont een figuur, die een soort merk voorstelt, zooals wij die in het vorige nummer van De Wolfsangel afbeeldden, welk merk ook weer op den top een andere figuur draagt, nl. een eik. Onder het wapen staat het jaartal 1656 in den steen gebeiteld.

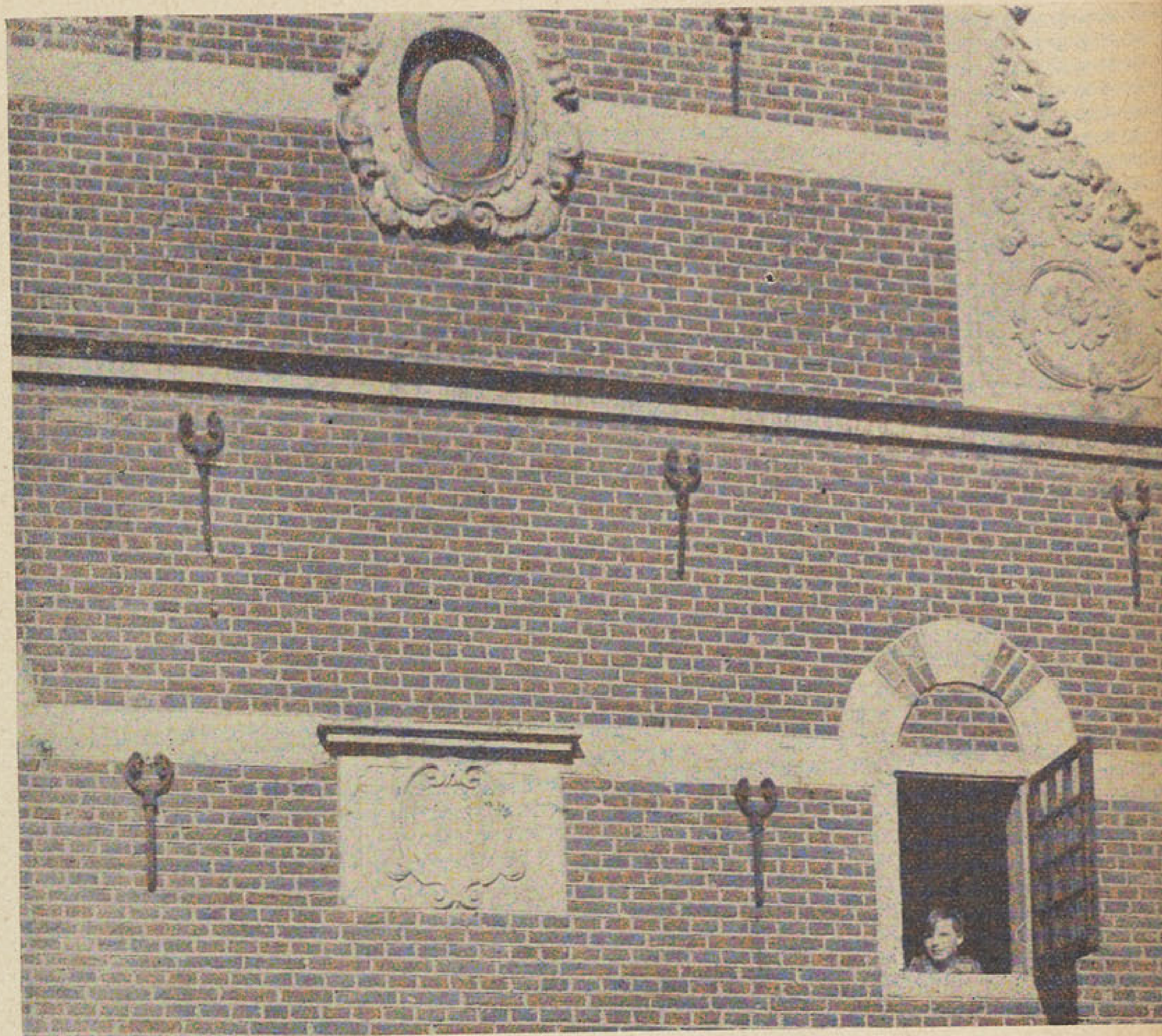

In het huis zelf bevindt zich een glas-in-lood ruitje, dat echter van jongeren datum is en twee wapens bevat. Het zijn de wapens der Ootmarsumer familie Cremer, een kraanvogel, en dat der familie Dreesman, een eik. Het onderschrift luidt:
„Joan Cremer en zijne huisvrouw Jenneken Dreesman hebben dit huis gesticht in den jare 1656".
De gevelsteen geeft dus het wapen dezer beide echtgenooten weer, voorzoover de bovenste helft van de figuren op het schild betreft. Wat doen dan echter die andere figuren daar, die in de bovenste, de eigenlijke wapenfiguren, uitloopen?
Laten wij eerst het wapen der vrouw nader bezien. Het merk, dat den eik draagt, vertoont twee deelen. Onderaan ziet men de hagal-rune, gevormd door drie elkaar schuin kruisende lijnen. De beteekenis hiervan is bekend: het is het zinnebeeld der zon, die weer als zinnebeeldige voorstelling van God wordt gebruikt[1]). De rechtopstaande lijn dezer hagal-rune loopt naar boven toe door en wordt in haar verlengde door twee dwarse lijnen gesneden. Verderop gaat zij over in den stam van den eik.
Deze verlenging met de beide dwarslijnen stelt kennelijk een levensboom voor, zooals wij dien in soortgelijken vorm ook uit andere gevelversieringen kennen. Men kan dus zeggen, dat het merk in het vrouwswapen voorstelt: den levensboom, wortelend in en ontspringend uit den oergrond aller dingen. Kan men zich schooner en dieper gedachte denken, dan die welke in dit eenvoudige Germaansche merk ligt opgesloten en zich aldus openbaart aan hem, die de zinnebeelden onzer voorouders weet te verstaan?
De eik, de oude heilige boom der Germanen, aan Wodan gewijd, bekroont het merk. Blijkbaar heeft men hier te doen met een herhaling van de voorstelling, die in het merk ligt opgesloten; een herhaling, die voor den tijdgenoot van 1656 tevens een verduidelijking bevat. Voorzoover de 17e-eeuwer de taal der Germaansche runen en merken niet meer mocht verstaan — maar deze steen leert ons, dat er in dien tijd althans in Ootmarsum nog Saksen woonden, die de taal van hun voorgeslacht wèl verston-

den — kon hij uit het beeld van den eik den zin van het merk daaronder opmaken. Wat de eik beteekende in het geestelijk leven der Germaansche volken, was in dien tijd en nog lang daarna het volk in elk geval bewust.

Bezien wij thans de andere helft van het wapen. Dit vertoont den wolfsangel met daar bovenop den kraanvogel. Waar in het wapen der vrouw de wapenfiguur een verduidelijking van het merk bleek, ligt het vermoeden voor de hand ,dat bij het manswapen hetzelfde het geval zal blijken.
Wij gaan weer uit van den kraanvogel. Deze komt in de heraldiek meer voor en heeft een bepaalde beteekenis. Het oude volksgeloof wil n.l. dat de kraanvogels, wanneer zij zich ter ruste begeven, een hunner op wacht stellen. Deze schildwacht moet zorgen, dat de andere vogels bij naderend gevaar gewaarschuwd worden en mag dus niet slapen. Wat doet nu, naar men meende, deze slimme vogel? Staande op één poot, houdt hij met de andere een steen omklemd. Mocht hij door slaap overmand worden, dan valt de steen uit zijn poot, waardoor hij weer wakker wordt.
Zoo gold de heraldische kraanvogel met den steen in zijn poot dus in het volksgeloof als zinnebeeld der waakzaamheid.
Nu wij de beteekenis kennen van den kraanvogel, zien wij dat deze wonderwel klopt met de zinnebeeldige beteekenis van den wolfsangel. Want ook deze werd gebruikt als waarschuwend teeken, dat opwekte te waken voor levensgevaar.
Maar nog diepere samenhangen openen zich door deze voorstelling. Want de volksoverlevering van den waakzamen kraanvogel draagt alle kenmerken, dat zij jonger is dan de voorstelling van den vogel met den ronden steen in den poot zelf. Zij is kennelijk ontstaan ter verklaring van een voorstelling, welker werkelijke beteekenis òf verloren was gegaan òf om bepaalde redenen verdrongen moest worden. Wij zien datzelfde zich telkens afspelen rond oude Germaansche voorstellingen en zinnebeelden.
De kraanvogel is een trekvogel, die in het najaar, wanneer mèt het jaar de natuur sterft, heengaat en in het voorjaar, met de wedergeboorte van het jaar en van de natuur, terugkeert. Hij vertoont dezelfde eigenschappen, die den ooievaar kenmerken, waarop hij ook in gestalte lijkt. De ooievaar of eiber echter is de levensdrager, die in het nieuwe jaar het leven terugbrengt.

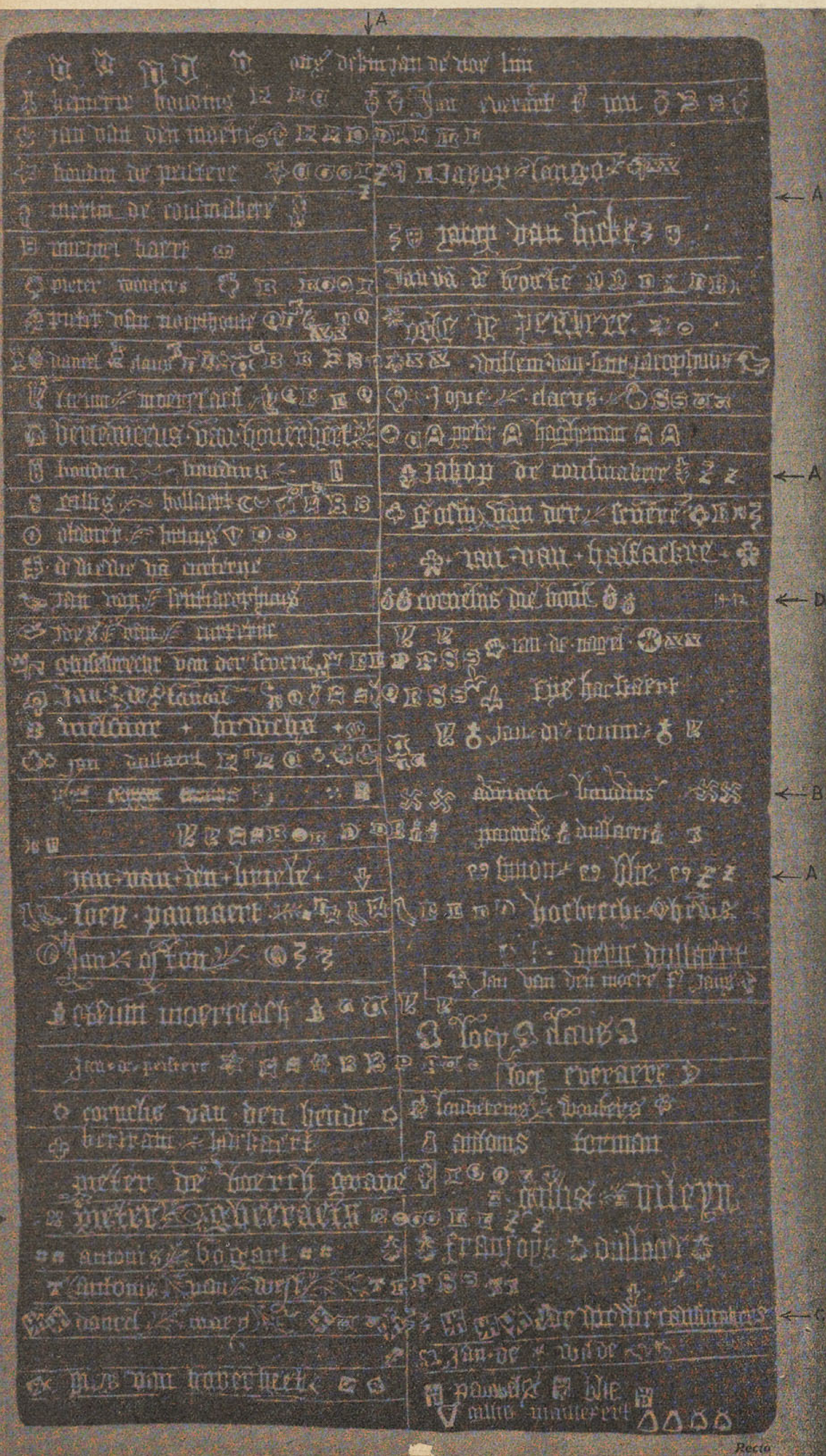
Het ronde voorwerp, dat de levensdrager draagt, vinden wij elders terug. Wij kennen de appelen aan den Kerstboom, den levensboom, wiens altijd-groene takken, in den midwintertijd met brandende kaarsen bestoken, den wederkeer der zon en daarmee van het leven verkondigen. De appel, goudgeel en helrood glanzend, is een bekend zinnebeeld der zon. Zoo is het beeld van den kraanvogel of ooievaar met den zonne-appel in den poot, het zinnebeeld van het leven, dat met de nieuwe, uit den midwinternacht herboren zon terugkeert.
Nu zien wij hier dezen kraanvogel op den wolfsangel staan, en dit leert ons, dat onder de beteekenis van waakzaamheid in levensgevaar in den wolfsangel een nog diepere zin ligt: dat de wolfsangel ook is levensteeken, zinnebeeld van het telkens weer herboren wordende leven. Een beteekenis, die door andere aanwijzingen wordt bevestigd.
Wanneer wij thans wederom voor den gevelsteen staan, dan verbergt deze zijn geheimen niet langer voor ons. Wij zien in de beide figuren een geloofsbelijdenis, een uitdrukking van het diepe levensgeloof dat ons volk en ons ras eigen is. Uit het wapen van den man spreekt de mannelijke levenshouding: de bewaking van het leven; dat der vrouw spreekt van het leven zelf, dat uit God is. De samenvoeging der beide voorstellingen op één schild, terwijl toch beide hun zelfstandigheid houden, geeft een beeld van de Germaansche opvatting van het huwelijk. Naast elkaar en toch samengevoegd tot één geheel staan hier man en vrouw als hoeders van het hun door God toevertrouwde leven. Heel de oeroude, diep-religieuze Germaansche wereldbeschouwing spreekt zoodoende tot ons uit dezen steen.

---

[1]) Zie voor de beteekenis hiervan het artikel „Het Zonnerad" in het Augustus-nummer van Nieuw-Nederland (afzonderlijk verkrijgbaar bij Nenasu tegen 10 cts.).

Germaansche Zinnebeelden in Vlaanderen

Bij de Unie van Utrecht van 1579 sloten een aantal Noord-Nederlandsche gewesten zich aaneen tot een verbond, dat op den duur uitgroeide tot een onafhankelijken staat. Bij den vrede van Munster kreeg deze nieuwe staat in 1648 zijn onafhankelijkheid en werden de gewesten, die in dat staatsverband kwamen, uit den band met het groote Germaansche keizerrijk der Middeleeuwen ontslagen.
Het spreekt vanzelf, dat zij daardoor niet van karakter veranderden, want het wezenlijke is niet het staatsverband, maar het volk, dat den staat draagt of — wat ook het geval kan zijn — in het staatsverband bekneld raakt.

Dit laatste was het geval met de Zuidelijke Nederlanden, die eerst onder de heerschappij der Spaansche koningen, later onder Oostenrijksch bewind kwamen. Het volk der Nederlanden bleef hetzelfde. Het werd echter losgemaakt uit zijn verbondenheid met zijn broeders.

In de 16e en 17e eeuw begint overal de vorming van groote staten zich af te teekenen met het opkomen van het vorstelijk absolutisme. De belangen der absolute vorsten en hun dynastieën overheerschen daarin die van het volk. De Germaansche verbondenheid van vorst en volk wordt vervangen door het absolutisme van den koning „bij de gratie Gods", in welke ontwikkeling zoowel Christelijke als Romeinsche motieven meespelen. Door deze ontwikkeling worden overal de volken willekeurig versneden, naarmate de absolute vorst „zijn" staat wenschte af te ronden of uit te breiden. Het eigen leven der volken wordt hiervoor onderdrukt en ondermijnd.

Zoo zien wij dan het cultuurgebied, dat in de Middeleeuwen en nog lang nadien als „Duitsch" of „Dietsch" (diet, thiod beteekent volk) werd aangeduid, tenslotte tot verschillende staten behooren. Deelen van den Frankischen stam behooren tot de Zuidelijke Nederlanden, Frankrijk en de Republiek. Saksen behooren zoowel tot de Republiek als tot kleine staatjes en vorstendommetjes, die binnen het verband van het Rijk waren gebleven. Met de Friezen was hetzelfde geval. Maar de cultuur bleef één. Die komt uit het bloed voort en niet uit het staatsverband. Zoo vertoont dan ook de cultuur van wat men toen Neder-Duitschland noemde (in tegenstelling tot het land aan den bovenloop der rivieren) in veel opzichten nu nog hetzelfde karakter. De eenheid van stamtaal (dialect) bleef ook bestaan. Nog heden verstaat men elkaar in de beide Brabanden ter weerszijden van de Belgische grens best. Evenzoo verstaat de Groninger of Twent zijn buurman van de andere zijde der grens, wanneer die „plat" spreekt. De levende volkstaal laat duidelijk zien, dat hier een cultureele eenheid is, die in een eenheid van stam wortelt. Wanneer wij dit weten, dan zien wij onwillekeurig uit naar verschijnselen van dezen samenhang van het oude Neder-Duitsche cultuurgebied. En zoo kwam het, dat een lezer van De Wolfsangel bij een bezoek aan Vlaanderen ook uitzag naar wolfsangels.

In Gent bracht hij een bezoek aan het „Bijloke"-Museum. — In de „zaal der neringen" (gilden) zag hij in een toonkast een aantal zeer oude metalen platen, waarop merken van goudsmeden zijn ingeslagen. Want gelijk ook nu nog, had oudtijds elke goudsmid zijn merk, dat hij op elk werkstuk sloeg en deze merken werden door de overlieden van het gilde op koperen platen vastgelegd, met den naam van wien het merk toekwam.

Nader toeziende zag hij met verrassing, dat eenige malen de wolfsangel — echter omgewend — als merk op een plaat voorkwam. Deze plaat draagt bij D het jaartal 1412. Men ziet deze merken bij de met een A aangegeven namen.

De plaat nogmaals beziende, ontdekte hij bij de door een C aangeduide namen een merk, dat hem ook sterk aan een wolfsangel deed denken. Het vertoont de nevenstaande figuur, die uit twee deelen bestaat: een wolfsangel en daardoorheen een latijnsch kruis.

Wij vinden in Noord-Nederland den wolfsangel altijd staande afgebeeld. Op deze plaat vindt men bij C de vierkante stempeltjes, die het merk bevatten, in den ruit-stand afgeslagen. Op de rechterhelft is de stand echter twee keer anders: men krijgt den indruk dat de keurmeester daar min of meer in twijfel verkeerde, hoe hij het stempeltje houden moest. Het staat daar niet recht op zijn punt, maar zoo, dat de wolfsangel bijna vlak ligt. Het is ons niet bekend, of de wolfsangel in Vlaanderen wellicht ook liggend voorkomt, maar ver-

wonderen zou het ons niet, omdat hij in een ander Neder-Duitsch gebied als regel liggend voorkomt. Afb. vertoont een dergelijken wolfsangel uit de omgeving van Hamburg. Wanneer men de Noorsche boerenmerken, waarvan wij in het vorige nummer een aantal afbeelden, hier naast legt, zal men zien, dat daaronder de wolfsangel ook voorkomt, maar dan staande.
De verrassingen op deze plaat waren echter nog niet uitgeput; bij verder zoeken bleek ook het Germaansche hakenkruis er op voor te komen (zie bij B) en wel zeer fraai. Men kan zich voorstellen, hoe verrast de gelukkige ontdekker was, zoo opeens en onverwacht te staan voor deze bewijzen, dat in de 15e eeuw in Vlaanderen deze Germaansche zinnebeelden nog levend bleken.
De namen der goudsmeden bleken niet gemakkelijk te ontcijferen: de zeer versierde Gotische letters lieten zich niet gemakkelijk lezen. Maar met eenig turen zag hij weldra, dat deze oude gildemeesters Nederlandsche voornamen droegen: Jan, Pieter, Cornelis, Jakop, Adriaen, las hij. Kom daar tegenwoordig eens om: het is al Jean, Jacques, Pierre wat de klok slaat! De verfransching heeft ook op de voornamen ingewerkt.
Het was waarlijk een buitengewoon belangwekkende vondst, deze plaat. Het leert ons weer, dat wij overal de bewijzen van de eenheid van Noord en Zuid om ons heen kunnen verwachten te vinden, indien wij er maar op letten en onze aandacht van het volksvreemde af op het volkseigene richten.

Winter-inkeer

Zon gluurt ter kimme. Sneeuw ligt wit op zwart
rondom in 't land en op de lage daken,
de peppels zijn in storm gestroopte staken,
de stroom is ijs en zèlfs geen menschensmart

— diep kervend — kan de stilte levend maken
en zomer toov'ren, waar met doodmoe hart
de dronken zwerver inslaapt en verstart,
terwijl de vroege sterren koud ontwaken.

't Verdoold ontuchtig blind-zijn moet vergaan
— natuurkracht is 't, van God gegeven leiding,
geluk alleen voor wie die wet verstaan.

Geen boer ploegt in de sneeuw, maar de bevrijding
uit lang verbijsterd wachten wentelt aan
door 't zuiv'ringswerk van stille voorbereiding.

GEORGE KETTMANN Jr.

DE WINDROOS

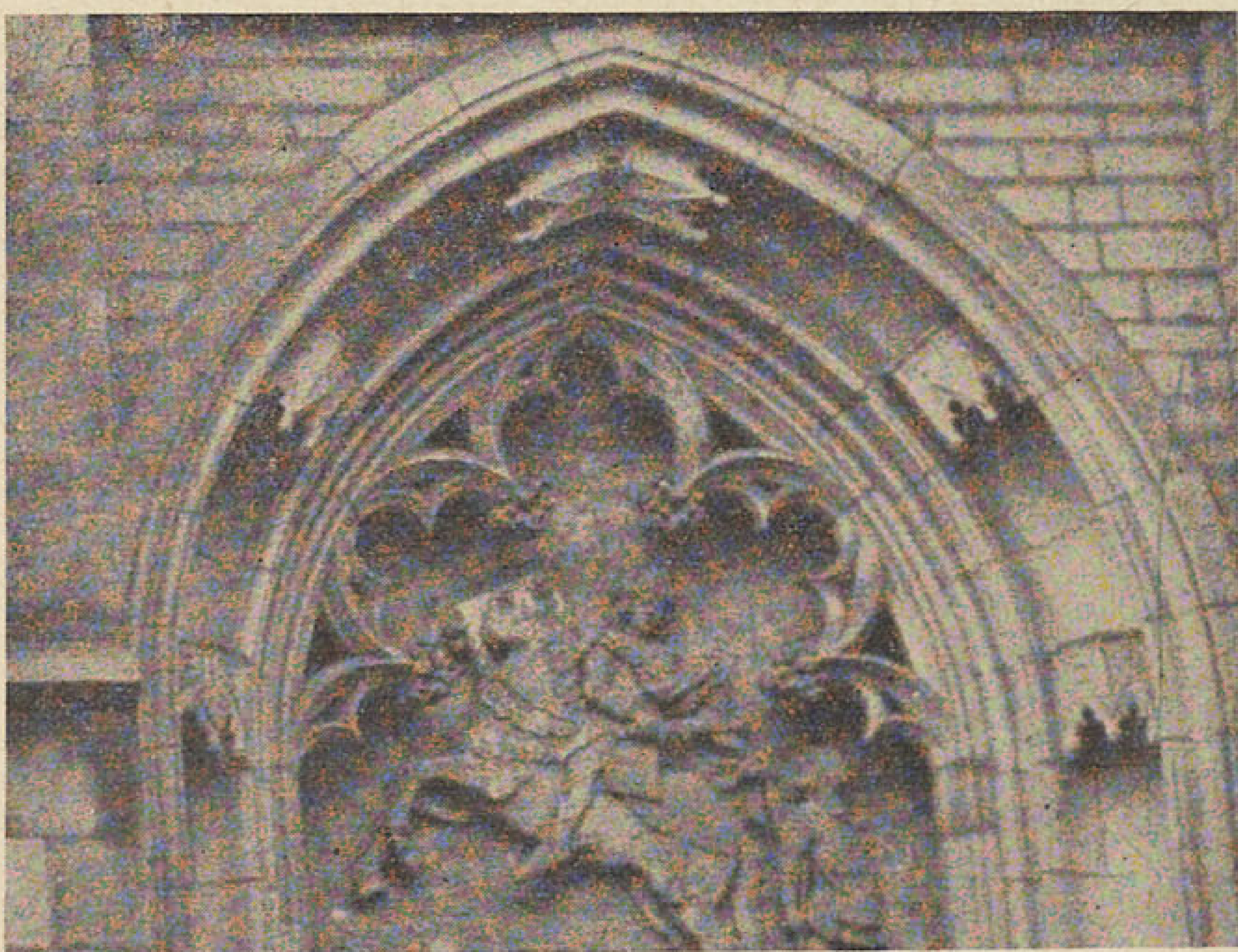
Ieder kent het vooral voor de zeevaart zoo onontbeerlijke kompas en weet, dat dit in 32 windstreken verdeeld is. Deze wijzen op even zoovele punten van den horizon, die derhalve niet overeenkomen met de zonnestanden, die de 24 uren van een etmaal aangeven. De oorzaak van dit opvallende verschil is terug te voeren op het feit, dat de eerste verdeeling afkomstig is van onze Germaansche voorouders en de andere uit Voor-Azië tot ons gekomen is.
Gegevens uit het oude Noorwegen, IJsland en de Faroër leeren ons, dat men den horizon in acht „hoofdzijden" verdeelde. Deze werden „att" of aett" genoemd, een woord dat nog met ons et-maal samenhangt.
De verdeeling van den horizon geschiedde door eerst de noord-zuid richting te bepalen. Deze richting had voor onze voorouders niet alleen een practische beteekenis, maar in hun verbondenheid met de natuur hechtten zij er ook een religieuse beteekenis aan, die op allerlei wijze tot uiting kwam. Zoo bijv. ook in tal van handelingen, die met het materieele leven te maken hadden, want het dagelijksch leven was geheel met hun godsdienstige opvattingen verweven.
In Snorri's verhaal over de schepping wordt verteld, dat de leege oerruimte zich van het noorden naar het zuiden uitstrekte. In het noorden was ijs en in het zuiden vuur en daaruit is de wereld ontstaan. In de Njal-saga wordt, sprekende over de Walkuren, gezegd, dat zes naar het noorden en zes naar het zuiden reden. De Ynglingenheuvel bij Växiö in Småland laat ons thans nog zien, dat wij hier met een ouden Ding-heuvel te maken hebben, waarbij de volkskoning een zoodanige plaats had, dat hij van het noorden naar het zuiden zag. In de buurt van het tegenwoordige Sleeswijk is een vestigingsplaats der oude Wikingers opgegraven, die in het noorden en zuiden een poort had, terwijl de hoofdweg deze beide poorten verbond.
In het oude noordsche boerenhuis waren de deuren weliswaar in het oosten en westen, maar de hoofdas was noord-zuid. In het noorden was het meest geëerde deel van het huis; daar was ook de hoofdzetel.
Deze enkele voorbeelden zijn nog met een groot aantal te vermeerderen. Zij allen wijzen er op, dat de hemelsrichting noord-zuid de voornaamste was. De richting oost-west kwam daarvoor eerst in christelijken tijd in de plaats, maar in heidenschen tijd was zij van ondergeschikt belang en van de noord-zuid richting afgeleid.
Uit de vier windstreken werden door tweedeeling de acht „aettir" (mrv. van „aett") gevormd en hiermede bepaalde de noordsche zeeman in de oudheid zijn koers en de landman de uren van den dag. Deze laatste koos daarvoor een achttal punten aan den horizon, waardoor hij — althans zoolang de zon daarboven stond — de uren van den dag kon bepalen. Deze punten heetten „dagsmörk" (mrv. van „dagsmark") en bestonden uit bergtoppen, watervallen, boomtoppen, rotsblokken enz. en soms ook uit kunstmatig opgeworpen steenhoopen.
Toen de Franken-koning Karel, verkeerdelijk genoemd de Groote, hier het Christendom invoerde en dit uit politieke overwegingen te vuur en te zwaard tot den godsdienst onzer voorvaderen maakte, bracht hij ook de Oostersche verdeeling van den dag in 24 uren mede en de twaalfdeelige windroos. De landbewoners hebben zich tenslotte naar Karels voorschrift gericht; de oude dagindeeling verdween en de Babylonische kwam er voor in de plaats. De zeevarenden onder onze voorouders hebben zich echter niet aan Karels dwang gestoord. De vrijheidszin van den zeeman, die op de vrije zee minder den dwang voelde van den overheerscher, waaraan de landbevolking zich met lichaam en ziel had moeten onderwerpen, heeft zich aan de indeeling zijner vaderen gehouden. En zoo zien wij dan, dat tot den huidigen dag de zeeman zijn koers bepaalt naar een kompas, dat, al is het meer onderverdeeld, gegrond is op dezelfde verdeeling, die eens onze voorvaderen tot richtsnoer diende, toen zij duizenden jaren geleden de zeeën bevoeren.

Wintermaand

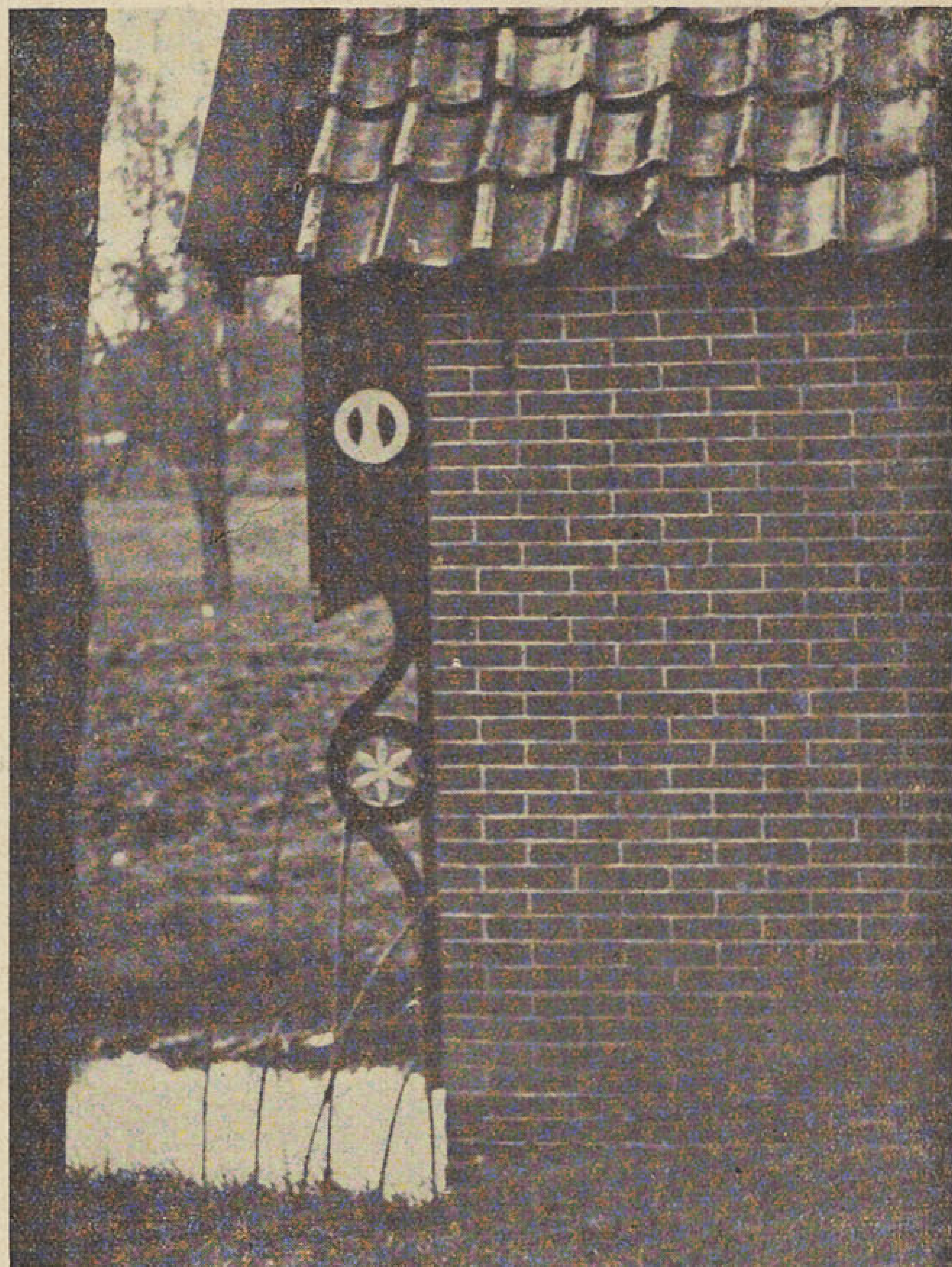
Geen der maanden van het jaar heeft een zoo bijzonder karakter als Wintermaand. Het is een maand vol feestdagen, en de tusschenruimten der feestdagen zijn gevuld met allerlei oude volksgebruiken. Wij denken b.v. aan het St. Thomas-luiden in den Zuid-Oosthoek van Friesland en aan het Twentsche midwinter-blazen. Ook is deze tijd vol van volksoverleveringen, zooals b.v. het geloof aan de „wilde jacht", die in deze maand door het luchtruim jaagt. Al die volksgebruiken en overleveringen duiden er al op, dat deze maand een bijzondere plaats in het jaar inneemt. En dat is ook inderdaad het geval.

In de organische wereldbeschouwing der Germanen, die zich vormde uit de directe beleving der natuur, der schepping, neemt de kringloop der zon een hoofdplaats in. Reeds de vroegste voorouders der Germanen hadden den schijnbaren dood der zon en haar wederopstanding in de Wintermaand opgemerkt. Zij wisten ook, dat omstreeks 21 Juni de zon haar hoogsten stand had bereikt. Zoo deelden zij den jaarkring in twee deelen in: vóór en na de midzomer-zonnewende; vóór en na de midwinter-zonnewende. De cirkel, door een rechtopstaande lijn in twee helften gedeeld, gaf de zinnebeeldige voorstelling van dit verschijnsel.

Wij kunnen ons nauwelijks indenken, hoe diep ons voorgeslacht met de stervende en weder opstaande zon meeleefde. Zij leidden niet het tamelijk kunstmatige leven der hedendaagsche stedenbewoners, die in den grauwen wintermorgen, wanneer het om negen uur nog niet goed licht is, elk oogenblik het electrisch licht kunnen aandraaien. Wanneer zij in hun noordelijke woonplaatsen de dagen steeds korter zagen worden en de nachten steeds langer, wanneer de zon steeds minder kracht had en het al kouder en kouder werd, dan scheen de dood van al het levende nabij. Hoe verlangden zij naar den dag, waarop de zon haar kleinsten boog boven den gezichtseinder beschreef en nu weer hooger en hooger ging rijzen! Zij wisten, dat die dag komen moest; de overlevering van het voorgeslacht verzekerde hun dat met stelligheid en zij hadden het zelf jaar op jaar beleefd. En toch was het hun telkens opnieuw een hoogtij, dat feestelijk werd gevierd. Hun Godsvertrouwen werd elk jaar opnieuw door de wedergeboorte der zon bevestigd. Dit feest was een der hoogtepunten van het jaar. Alle zinnebeeldige voorstellingen, die wij omtrent dezen tijd aantreffen, groepeeren zich om de midwinter-zonnewende, om de herleving der zon, die nu weer ging groeien. Zoo sterk was de macht dezer volksche wereldbeschouwing, dat zelfs het Christendom genoodzaakt was dit feest over te nemen als geboortefeest van Christus, dat het in de eerste eeuwen onzer jaartelling nog niet kende.

Voorstelling van St. Maarten aan den Dom te Utrecht. Vergelijk ook de Wodan-voorstelling op blz. 4.

Boenhok in den Lopikerwaard.
Boven: het gedeelde jaar. Onder: het zonnerad.

Zoo is Wintermaand de maand, waarin dood en leven elkaar aanraken en uit den dood het leven wordt herboren. Daarom ook wordt in de eerste dagen der maand het feest gevierd van St. Nicolaas, die op zijn wit paard door de lucht rijdt. Hij heeft Wodan of Odin verdrongen, die op zijn wit ros aan het hoofd der wilde jacht door het luchtruim suist en de zielen der afgestorvenen van het jaar naar het doodenrijk overbrengt. Zijn tijd begint al in November met de feestdagen van Allerzielen en Allerheiligen, oude doodenfeesten, waarop men de graven der voorouders bezocht. Hij keert opnieuw terug op 3 November als St. Hubertus, de groote jager en op 11 November als St. Maarten, de krijgsman te paard, wiens vogel de witte gans is. Die St. Maartensgans vervangt weer Wodan's zwaan, den vogel der winter-zonnewende, die in zijn wit doodsgewaad als laatste vogel van het jaar wegtrekt over zee.

Heel deze tijd vóór de winter-zonnewende wordt door de gestalte van Wodan beheerscht. Zijn wit ros was het veldteeken der Saksen, op wier hoeven de paardekoppen prijken. Gelijk Wodan de wilde jacht voorafging, zoo reden nog eeuwen later de legeraanvoerders op een wit paard aan het hoofd van hun troepen. Men kan het op 18e eeuwsche schilderijen van veldslagen zien. In stille uithoeken van ons land zijn ze nog wel te vinden, de oude boeren, die heel zeker aan de wilde jacht gelooven en wier vader hem op een stormachtigen winteravond over zich heen heeft hooren trekken.

Familiewapens, zinrijke symbolen
van ons
stempeltje
at op zijn
Schildert en Grave
Herald. Atelier Damstra, Groenekan
Vraagt geïll. prospectus.